

GLOSSARI SOBRE PARTICIPACIÓ INFANTIL I CIUTADANIA

Paraules que fem servir per parlar de participació, democràcia i ciutadania i que ens ajuden a entendre més bé què és el dret a la participació de tots els infants i adolescents.

Els termes **ressaltats** en les definicions tenen la seva pròpia entrada en el glossari.

>> a

Accés a una informació adequada

L'accés a la informació forma part del dret a la participació. Tots els infants i adolescents tenen dret a accedir a informació i material de diferents fonts, especialment a continguts que puguin promoure el seu desenvolupament intel·lectual i emocional, el seu benestar i la seva salut física i mental. Els responsables de garantir aquest dret són els governs, els mitjans de comunicació, les editorials, les empreses de tecnologia, les famílies, els centres educatius i altres institucions i persones que produeixen i distribueixen continguts, inclosos els infants mateixos. Per complir aquest dret són necessàries tres coses:

- Afavorir l'accés, en funció de l'edat i grau de maduresa, a informació i continguts que permetin a cada infant desenvolupar-se, adquirir coneixements útils per a la seva vida i formar el seu esperit crític i independència de criteri.
- Posar els mitjans legals, tecnològics i educatius per protegir infants i adolescents de continguts nocius, il·lícits o falsos.

- Desenvolupar per mitjà de l'educació les competències d'accés a la informació, tant pel que fa a la cerca, consum i distribució de continguts rellevants com pel que fa a la protecció davant de continguts inapropiats, per afavorir així el desenvolupament **progressiu** del sentit de la responsabilitat de l'infant sobre el seu propi consum d'informació

Autonomia personal

És la capacitat de fer coses per iniciativa pròpia, amb independència i responsabilitat. Adquirir autonomia comporta ser **progressivament** capaç de prendre decisions personals sobre com viure, poder desenvolupar les accions necessàries per aconseguir-ho i assumir les responsabilitats de les decisions preses. Perquè els nens, nenes i adolescents puguin adquirir autonomia personal plena al llarg del seu desenvolupament és fonamental que participin i es responsabilitzin sobre qüestions que afecten la seva vida quotidiana.

>> c-d

Competència ciutadana

És el conjunt de capacitats que permeten la participació dels infants i adolescents com a ciutadans de ple dret, mitjançant l'adquisició d'aprenentatges teòrics i pràctics que els preparen per a l'exercici dels seus drets civils, polítics, socials i culturals. L'adquisició d'aquesta competència és **progressiva** i es construeix gradualment des de la primera infància fins a l'edat adulta.

Confiança mútua

És una de les bases de la participació infantil: tots els implicats en un procés de participació han de ser capaços de generar i tenir confiança. Sense confiança en nosaltres mateixos i en el grup del qual formem part, no podem aportar res ni dialogar sobre les aportacions dels altres. La confiança està molt relacionada amb el **respecte** i la **transparència**.

Convenció sobre els Drets de l'Infant:

La Convenció sobre els Drets de l'Infant és un tractat internacional de les Nacions Unides que reconeix que totes les persones menors de 18 anys tenen dret a rebre protecció, a desenvolupar-se i a participar activament en la societat, i estableix que els nens i les nenes són subjectes de dret. Va ser adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989. Ha estat ratificada per tots els països del món excepte Estats Units.

Cooperació

Estratègia per obtenir resultats i objectius que afavoreixin dues o més persones o grups. Perquè hi hagi cooperació cal que les persones col·laborin entre si, es responsabilitzin en l'assoliment d'objectius comuns i busquin solucions que beneficiïn totes dues parts.

Direcció i orientació de pares i mares

La família és essencial per crear consciència dels drets humans i inculcar-ne el respecte. Els pares, mares i tutors legals tenen la responsabilitat d'orientar els seus fills, en funció de la seva maduresa i capacitat, perquè exerceixin els seus drets. La participació infantil en l'àmbit familiar considera l'interès superior de l'infant en les decisions que l'afecten.

Diversitat

La veritable participació es posa a prova com més divers és l'entorn i ens enfrontem al repte de dialogar i arribar a acords amb persones amb diferents experiències, necessitats i punts de vista. Per aprendre a participar, els infants necessiten aprendre a valorar la diversitat i a treballar en entorns on altres persones tenen diferents capacitats, cultures, edats o opinions.

Domini de si mateix (autodomini)

El domini de si mateix és la capacitat de cada persona d'autoregular-se per complir amb les pròpies obligacions i no vulnerar els drets dels altres; quan no existeix, les regles socials no funcionen i la participació no és possible. Aprendre a exercir l'autodomini és un aprenentatge crucial per als nens i nenes des de la primera infància que els capacita per adquirir responsabilitats, viure en societat i participar.

Dret a la identitat

Tots els infants i adolescents tenen dret a preservar la seva identitat. La identitat va més enllà del nom i la nacionalitat. Formen part de la identitat d'algú: la seva història personal, la seva cultura, el seu idioma, la seva imatge, els seus gustos, les seves preferències o les seves idees. Quan tenim en compte aquests elements podem construir **confiança mútua** i afavorir la **cooperació**. El respecte a la identitat de les persones és necessari per establir processos de participació infantil real.

>> d-i

Dret a opinar

El dret a expressar la pròpia opinió forma part del dret a la **participació**. Està relacionat amb la capacitat de cada nen o nena de formar-se un judici propi sobre la seva situació i implica que pot expressar lliurement la seva opinió sobre tots els assumptes que l'afecten. Això no significa que els infants i adolescents hagin de tenir autodeterminació plena per prendre decisions, sinó que les seves opinions hauran de ser tingudes en compte, en funció de la seva edat i maduresa, per a la presa de decisions que els afectin.

Educació ciutadana

Educar en ciutadania comporta ajudar els estudiants a convertir-se en ciutadans actius, informats i responsables, amb les competències necessàries per participar en una societat democràtica. A més, afavoreix el desenvolupament del seu màxim potencial, pel fet de permetre'ls desenvolupar coneixements, actituds i eines que els ajuden a responsabilitzar-se d'ells mateixos i del seu entorn, per exemple:

- Competències per interactuar amb els altres de manera eficaç i constructiva.
- Desenvolupament del pensament crític.
- Adquisició gradual de més responsabilitat i capacitat de participació social.
- Desenvolupament de l'autoestima, la dignitat personal, la llibertat o la responsabilitat.
- Coneixement dels seus drets i deures i capacitat d'actuar democràticament.

Esperit crític

És la capacitat per analitzar i avaluar la informació que ens arriba de manera que puguem formar-nos un criteri independent basat en elements racionals. L'esperit crític no es pot desenvolupar plenament si es limita el **dret a una informació adequada** (per exemple, quan ens exposem a notícies falses, a censura informativa o a altres formes de desinformació i manipulació). Fomentar l'esperit crític en infants i adolescents és fonamental perquè puguin prendre decisions fonamentades i lliures,

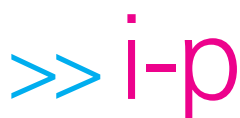
exercir el seu dret a la **llibertat d'expressió** i perquè puguin aprendre detectar els possibles biaixos i manipulacions de la informació o de les opinions que ens envolten. Per fomentar l'esperit crític és important considerar l'evidència (basada en criteris científics: estudis, dades, enquestes, contrast de fonts...) i també tenir en compte la **diversitat**: és necessari exposar-se a diferents punts de vista per poder fer valoracions completes sobre determinades situacions i prendre-hi una postura.

Hi ha cinc preguntes clàssiques d'educació mediàtica que poden guiar l'anàlisi i avaluació crítica de missatges, especialment en mitjans i xarxes socials:

1. Qui ha creat aquest missatge i quins interessos té?
2. Quines tècniques s'han fet servir per atraure la meua atenció?
3. Com interpretarien aquest missatge diferents persones?
4. Quins valors, estils de vida i punts de vista s'estan representant i quins no?
5. Per què es difon aquest missatge?

Inclusió

En abordar la participació infantil cal atendre les necessitats d'aprenentatge de tots els estudiants. La inclusió és un requisit perquè existeixi veritable participació: les propostes de participació s'han d'adaptar al grau de maduresa i desenvolupament dels infants, evitant generar processos dirigits només als "més capaços". Encara que, de vegades, la participació pot ser vista només com un resultat, també és un aprenentatge: cal adaptar les eines i mètodes a les capacitats, visions i necessitats de tot el grup perquè puguin adquirir **progressivament** les competències de participació que necessitaran al llarg de la seva vida.

Innovació

La innovació es pot definir com la introducció de novetats en estratègies, processos, productes o eines capaç de produir una transformació significativa en l'educació. La participació infantil obre la porta a possibilitats d'innovació a l'aula i el centre escolar, pel fet d'incorporar noves visions i maneres alternatives de solucionar els reptes de l'entorn. D'altra banda, els avanços d'innovació realitzats a l'escola necessiten incloure fórmules de participació que permetin prendre part activa en els canvis a tota la comunitat escolar.

Llibertat d'associació

La Convenció sobre els Drets de l'Infant reconeix el dret a la llibertat d'associació i a la llibertat de celebrar reunions pacífiques. A la pràctica, la llei estableix unes quantes restriccions a aquest dret ja que, com que no tenen capacitat jurídica, els nens i nenes no poden accedir a càrrecs en les associacions (com ara president o tesorera, per exemple) fins a determinada edat. Altres formes d'agrupació formals o informals diferents de la forma jurídica d'associació no tenen aquestes restriccions (com ara els consells escolars o consells d'infància en municipis). Tampoc hi ha limitacions a la llibertat de reunió pacífica, excepte el respecte als drets d'altres persones: infants i adolescents poden participar lliurement en reunions, col·loquis, assemblees, marxes o manifestacions, per exemple.

Llibertat d'expressió

Tot nen o nena té dret a buscar, rebre i difondre informacions i idees de tota mena, sempre que no perjudiqui els drets d'altres ni els seus propis. Les actituds socials tradicionals respecte al paper de nens i nenes dificulten de vegades aquest dret: encara que els infants puguin necessitar la direcció i orientació dels adults responsables de la seva educació per exercir aquest dret, això no significa que s'hagi de limitar. És important diferenciar entre el protagonisme de la infància en molts productes comunicatius (notícies, programes d'entreteniment, sèries...) i la veritable llibertat d'expressió que es produeix quan infants i

adolescents poden participar en la selecció, producció i difusió de notícies, guions, reportatges i altres productes comunicatius.

Llibertat de pensament, consciència i religió

Els infants i adolescents tenen dret a la llibertat de pensament (a formar-se un judici propi i expressar-lo), de consciència (respecte a qüestions ideològiques, artístiques o ambientals, per exemple) i de religió (llibertat per decidir adoptar una religió o creences i per manifestar-les), sota la tutela dels seus pares i sempre que es respectin les limitacions legals destinades a protegir els drets i llibertats de les altres persones.

Opinió pública

Habitualment, no es considera els infants part de l'opinió pública. Encara que els temes relacionats amb la infància sí que acostumen a ser objecte de debat públic (per exemple: la delinqüència juvenil o l'alimentació a les escoles), poques vegades es considera els mateixos infants i adolescents com a part d'aquest debat. La realitat és que els infants tenen opinions sobre qüestions socials, tant si els afecten directament com si no, i aquestes opinions són rellevants. Quan no escoltem la veu de la infància en sondejos o als mitjans de comunicació, estem perdent una informació valuosa sobre el que realment opina l'"opinió pública".

Participació infantil

La participació infantil permet que els infants i adolescents facin aportacions i col·laborin al progrés comú, ja que els considera ciutadans de ple dret amb la capacitat d'expressar les seves opinions i decisions en els assumptes que els competeixen directament a la família, l'escola i la societat en general. La participació té beneficis importants sobre l'aprenentatge, ja que ajuda a construir confiança, iniciativa, responsabilitat i autonomia: pot veure's com un procés d'aprenentatge mutu tant per als infants com per als adults.

>> p-z

Progressivitat

La progressivitat és una qualitat dels drets de participació. Alguns drets (com la nutrició, la protecció o la igualtat) són absoluts des del moment en què neix un nadó. D'altres, no obstant això, es van ampliant a mesura que un infant creix, madura i eixampla la seva capacitat de criteri. És important tenir en compte que les competències de participació es desenvolupen participant i que no cal "esperar" que estiguin completament desenvolupades per participar perquè, si no es practiquen, pot ser que no es desenvolupin mai. Per educar en participació és fonamental tenir en compte la **zona de desenvolupament pròxim** de cada estudiant.

Protecció contra continguts nocius

Els continguts nocius per a la infància són aquells que, malgrat que siguin legals, poden perjudicar el desenvolupament d'infants i adolescents. Normalment estan relacionats amb la representació de conductes de risc, delictives o perjudicials per a la salut física o emocional (com l'ús de drogues, la violència o la pornografia). Representen un límit clar per a l'**accés a la informació** i la **llibertat d'expressió** dels infants perquè, en defensa del seu dret a la protecció, no hi han de poder accedir, difondre'ls ni produir-los.

Encara que la percepció del que és nociu varia en funció de qüestions culturals i personals, hi ha criteris unificats per a determinats continguts, com ara la classificació per edats al cinema, el codi PEGI en videojocs o les franges horàries de protecció infantil a la televisió.

Protecció de la vida privada

Els infants són subjectes de drets, i en conseqüència tenen dret a la intimitat, a la pròpia imatge, al respecte de la seva vida privada i la de la seva família, a no ser objecte d'ingerències a casa seva o en la seva correspondència, incloses les xarxes socials, i al fet que no se'ls insulti, degradi, humiliï o s'ataqui el seu honor o la seva reputació. Aquests drets s'obliden de vegades perquè assumim que els infants tenen menys sentit de la intimitat que els adults, o que en ells és menys important. El reconeixement del dret de tot infant o

adolescent a la seva vida privada és essencial no només per al seu dret a la participació, sinó també per al seu dret a la protecció davant de l'abús.

Respecte

El respecte és la valoració que fem dels altres, la consideració que els prestem i la nostra visió de la seva dignitat. No hi pot haver participació real sense respecte cap a altres persones, cap a nosaltres mateixos i cap al procés participatiu mateix. El respecte, la **confiança** i la **transparència** estan interrelacionats.

Transparència

La transparència és una qualitat dels processos participatius que permet que la informació es comparteixi, el procés sigui honest i els resultats s'obrin als participants i altres persones interessades. La participació és un procés obert i, com a tal, depèn de la transparència per generar **confiança**. La transparència és una mostra de **respecte** cap a altres persones.

Zona de desenvolupament pròxim

La zona de desenvolupament pròxim va ser definida per Lev Vygotsky com la distància entre el nivell de desenvolupament real (el que cada estudiant pot fer sense ajuda) i el potencial, que només pot aconseguir si el guia un adult o en col·laboració amb altres companys. Quan les propostes educatives se situen per sota del nivell de desenvolupament real, no es produeix aprenentatge. Si, per contra, se situen per sobre del nivell de desenvolupament pròxim, generaran frustració. És en la zona de desenvolupament pròxim on cada estudiant pot avançar, esforçant-se per aprendre amb ajuda d'altres. Perquè els processos de participació comportin un desafiament d'aprenentatge, han d'estar adaptats a la zona de desenvolupament pròxim de cada grup: ni tan senzills que els alumnes grans no hi trobin motivació, ni tan complexos que siguin inassolibles per als més petits.